Suomen luonnonsuojeluliitto

TaV HE 169_2021 Lausunto 25.11.2021

Erityisasiantuntija Jari Natunen
Suomen Luonnonsuojeluliitto ry

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain, kaivoslain 40 ja 58 §:n ja ydinenergialain 23 §:n muuttamisesta

Tausta

Lakimuutokset perustuvat Euroopan komission viralliseen huomautukseen 3.7.2020 (asianumero 2020/2218) koskien vaarallisista aineista aiheutuvien suuronnettomuusvaarojen torjunnasta sekä neuvoston direktiivin 96/82/EY muuttamisesta ja myöhemmästä kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/18/EU (jäljempänä Seveso III-direktiivi) täytäntöönpanoa Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla. Komissio on katsonut, että useita direktiivin säännöksiä ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön. Komission huomautus koskee direktiivin säännösten yksityiskohtien sisällyttämistä kansalliseen lainsäädäntöön ja ovat pääosin luonteeltaan teknisiä.

Yleiset huomiot

Kyseessä on Työ- ja elinkeinoministeriön hallinonalaan kuuluvista laeista: kemikaali-, räjähde-, kaivos-, ja ydinenergialaeista. Näihin on ympäristöasioihin liittyviä osia ja vaikutusarviointeja, jotka eivät kaikilta osin toteudu lainsäädännön velvoitteita edes auttavasti.

Kemikaali-, kaivos- ja räjähdysainelakien osalta EUn Seveso aineiden direktiivin, teollisuuspäästödirektiivin, ympäristötietodirektiivin tai Århusin sopimuksen velvoitteet kuulemisista eivät toteudu keskeisesti, koska YVA-arvioinneissa, lupahakemuksissa tai luvissa ei kerrota vaarallisista kemikaaleista, niiden vaikutuksista ja niiden riskiarvioista. Kemikaali- ja räjähdysainelakien osalta YVA-arvioinnit ovat usein puutteellisia näiltä ja niissä voidaan esittää, että luvanvaraiset kemikaalit käsitellään erikseen kemikaaliluvassa.

Katso esimerkiksi Gasumin maakaasulaitoksen lupahakemus[1], BASFin akkulaitokseen liittyvä STEP

[1] https://tukes.fi/documents/5470659/54028933/Tukes_5823_030200_2021_Kuulutus_Liitteet.pdf/8078d61d-5b75-d219-7f71-b6b9b2358081/Tukes_5823_030200_2021_Kuulutus_Liitteet.pdf?t=1628685717880

oy:n yhtiön lupahakemus[2], ja Terrafamen akkumateriaalitehtaan lupa[3]. Lupahakemuksista ja liitteistä on jätetty pois asian arvioinnin kannalta kemikaalitietoja, kuten STEPin hakemuksessa vaarallisimpien kemikaalien nimet. Niihin viitataan nimillä ”Kemikaali 1-7” ja ne ovat osin syöpä-, sikiö- ja erityisen vesieliövaarallisia kemikaaleja, ks. Sivu 14. Nämä tiedot ja käyttöturvallisuustiedotteet on merkitetty ”Luottamukselliseksi” ja jätetty kuulutuksen liitteistä. Jää myös epäselväksi, miten kemikaalit liittyvät akkumateriaalitehtaan toimintaan. Kyseessä vaikuttaa olevan merkittäviä määriä vaarallisia orgaanisia kemikaaleja, joiden vastineita ei vaikuta löytyvät BASFin ympäristöluvasta.[4] Vaikuttaa siltä, että kemikaaleja on salattu YVA- ja ympäristölupaprosesseissa. Lupahakemuksista ja luvasta puuttuvat myös riskiarviotiedot ympäristöriskeistä. Ne ovat hakemuksista puuttuvissa ”Luottamuksellisiksi” merkityissä liitteissä. Kun luvista ja liitteistä puuttuvat oleelliset tiedot, niin kuuleminen ei toteudu.

Ydinenergialain YVA-menettelyjen laatu on erityisen heikko ja tässä vaikuttaa keskeisesti yhteysviranomaisena toimivien TEMin virkamiesten osaaminen ja kiinnostus ympäristökysymyksistä. Turvallisuusarviot perustuvat näissäkin salattuihin raportteihin, joita ei julkaista arviointien liitteinä. Arvioinnin kohteena on lähinnä ihmisten välittömät säteilyannokset, ei ekologiset vaikutukset ml. biologinen kertyminen.

Suhde ympäristölupaan ja viranomaisten osaaminen

Ongelmallista on myös, että ympäristölupapäätöksissä ja YVA-prosesseissa kemikaalien tai räjähdysaineiden ympäristövaikutuksia ja erityisesti onnettomuusriskejä ja näistä seuraavia vaikutuksia ei käsitellä lainkaan tai riittävästi. Tämä välillä sillä perusteella, että ne käsitellään kemikaaliluvissa. Kemikaaliluvat ja ydinenergialain YVAt taas ovat nyt käytännössä viranomaisen ja hakijan välisiä muilta asianosaisilta suljettuja prosesseja. Vaarallisten kemikaalien asetuksen liitteen II mukaan luvissa pitäisi tarkastella myös mm. pohjavesialueita ja luontoarvokohteita, tämä on hyvin olematonta. Kemikaalien ja onnettomuuksien riskien selvitykset tulee määrätä erityisesti YVA- ja ympäristölupaprosesseissa selvitettäviksi. Mikäli ympäristölupaa ei tarvittaisi, sitten asia tulisi ensisijaisesti käsitellä YSL-ilmoituksella.

Jos Tukes käsittelisi kemikaalien ympäristö- ja terveysriskejä, tulee sen hankkia siihen pätevä henkilökunta. Tukesin toiminta em. esimerkkilupien perusteella vaikuttaa paperien leimaamiselta. Terrafamen akkumateriaalitehtaan kemikaaliluvitus on niin epämääräinen ja kevyt, että odotettavissa voi olla vuoden 2012 rikkivetyturmaan rinnastettava onnettomuus tai sellaisen riskejä. Laista ja asetuksesta puuttuu myös laajan teollisuuskompleksin suuronnettomuuksin ns. domino-vaikutusten arviot. Tällainen tunnetaan Porvoon Kilpilahden/Sköldvikin jalostamon teollisuuskompleksista.

Kansainväliset YVA kuulemiset kemikaaliluvista

”Kansainvälistä kuulemismenettelyä tarvitsevia kemikaaliturvallisuuslain mukaisia lupahakemuksia ei ole ollut Turvallisuus- ja kemikaalivirastolla tähän mennessä.”

[2] https://tukes.fi/documents/5470659/20429854/Hakemus+STEP.pdf/ae3796a5-f078-fdcb-9af3-5768ca606f63/Hakemus+STEP.pdf?t=1588841273000

[3] https://tukes.fi/documents/5470659/20429854/P%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Terrafame.pdf/ad2edd80-83a9-706d-9ed2-a234925b1318/P%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Terrafame.pdf?t=1601877531268

[4] Kemikaalit sivu 26 https://ylupa.avi.fi/api/v1/documents/attachment/8170053

Lupaviranomaisen tulkinta ja toiminta tarkoittaa, että johtuen lupakäytännöistä direktiivien kuulumisvelvoitteet eivät toteudu. Tämä tulee korjata. Ei ole Suomen edun mukaista joutua vastaamaan komissiolle, miksi Suomi ei noudata direktiiviä asiassa, jossa sitä on jo kerran huomautettu.

<u>YVAn huomioinen kemikaaliluvassa</u>

Esityksessä todetaan seuraavaa:
”Suomen vastauksessa Euroopan komissiolle on myös sitouduttu lisäämään kemikaaliturvallisuuslakiin säännökset perustellun päätelmän ja sen huomioon ottamista koskevien tietojen sisällyttämisestä lupapäätökseen. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto on soveltanut YVA-lain lupaharkintaa koskevia säännöksiä jo nykyisin. ”

Kemikaalilupien ympäristöselvitykset ovat olemattomia ja YVA lain noudattaminen on kosmeettista. Esimerkkinä Fennovoiman kemikaalilupa, jossa todetaan seuraavaa:

> ”YVA-selostuksessa on kuvattu hankealueen sijoittumista luontokohteiden lähelle ja tunnistettu etenkin öljyvuodoista aiheutuvat uhat. Muista kemikaaleista selostuksessa mainitaan happojen ja emästen ympäristövaikutukset. Tukes antoi arviointiselostuksesta lausunnon 26.3.2014 (dnro 8555/36/2013). Lausunnossa todettiin, että vaarallisiin kemikaaleihin liittyvät asiat oli huomioitu riittävällä tasolla. Arviointiselostuksen katsotaan kuvaavan ajantasaisesti nyt haettua vaarallisten kemikaalien laajamittaista teollista käsittelyä ja varastointia.

Kansalaisjärjestöt olivat kuitenkin ympäristölupavaiheessa päässeet ulkomaisia ydinvoimaloiden YVA-prosesseja tutkimalla selville mm. mereen laskettavasta hydratsiinista ja klooribiosideista[5]. Tukesin käsitys oli aikaa sitten todettu hallinto-oikeuksissa vääräksi ja yhtiöille oli määrätty mereen laskettavista kemikaaleista ympäristöselvitysvelvollisuudet.

Tätä ja vastaavasti TVOn olkiluoto 3:a koskevat TEMin YVA-prosessit paljastuivat samalla hyvin virheellisiksi ja puutteellisiksi.

Johtuen kemikaalien vaikutuksista Tornion- ja Kalix-jokien vaelluskaloihin kansainvälistä YVAa olisi tarvittu myös niiden suhteen Ruotsissa.

<u>Kommentit lakipykälistä</u>

6.1 Laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta

6 §.*Määritelmät*. ’yleisöllä, jota asia koskee’

… lisättäisiin rekisteröidyt yhdistykset tai säätiöt, joiden tarkoituksena on päätöksen kohteena olevan toiminnan sijaintialueella luonnon-, ympäristön- tai terveydensuojelun **taikka asuinympäristön viihtyisyyden** edistäminen edistäminen.

[5] Vaasan hallinto-oikeuden muutokset on kirjattu KHOn päätökseen https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1555311779297.html

Yhdistyksen pitää voida olla myös asukas- tai kyläyhdistys kuten YSLn 191 §:ssä. Tyypillisesti asukasyhdistykset ovat merkittäviä kansalaisyhteyskunnan toimijoita teollisuutta ympäröivillä asutusalueilla, joita Seveso-direktiivin erityisesti koskee.

127 a § Valitusoikeus
Sen lisäksi, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 7 §:n 1 momentissa säädetään, muutosta 23 ja 58 §:ssä tarkoitettua lupaa koskevaan päätökseen saavat hakea myös sellaiset rekisteröidyt yhdistykset ja säätiöt, joiden tarkoituksena on luonnon-, ympäristön- tai terveydensuojelun terveydensuojelun **taikka asuinympäristön viihtyisyyden** edistäminen alueella, johon päätöstä koskeva toiminta vaikuttaa, sekä päätöstä koskevan toiminnan sijaintialueen kunta.

Huomautamme myös seuraavaa
Vaarallisten kemikaalien asetuksessa 685/2015 tulee täsmentää tietojen esittämistä lupakäsittelyssä. Tämä on tulossa myöhemmin lausunnolle.

<u>Pykälä 8§</u>
kuulutettavassa lupahakemukseen on pykälässä esitetyn lisäksi erityisesti esitettävä:
10 § vastaavat tiedot on esitettävä liitteineen.

Pykälään on lisättävä seuraava:
Ympäristö- ja terveysriskeihin liittyviä tietoja ei saa jättää pois kuulutuksesta ja/tai merkitä luottamuksellisiksi/salaisiksi.

PERUSTELU:
Lupaharkinnan kannalta keskeiset tiedot on kuulutettava hakemusvaiheessa.
Ympäristöjärjestöjen osallistumista estäisi luonto-, ympäristö- ja terveysvaikutustietojen salailu.
Kemikaalit ja prosessikuvaukset eivät ole salaista tietoa ympäristölupaprosesseissa, eivätkä ne voi olla sitä myöskään kemikaaliluvissa.

Lupahakemuksesta annetut lausunnot, muistutukset ja mielipiteet tulee kuuluttaa ja samalla tulee olla edelleen saatavissa lupakuulutuksen asiakirjat.

PERUSTELU:
Kemikaaliturvallisuuslaki § 104c edellyttää vastinemahdollisuutta eli käytännössä kuulemista.

<u>Pykälä 9§</u>
Lisäys:
Suomen luonnonsuojeluliitto ry:ltä ja paikallisilta tai alueellisilta luonnon- ja

ympäristönsuojeluyhdistyksiltä sekä toiminnan vaikutusalueen asukasyhdistyksiltä on pyydettävä lausunto lupahakemuksesta

Pykälä 10§
Lupapäätös
Lupapäätöksessä on mainittava:

4) tiedot niistä vaarallisista kemikaaleista, joita päätös koskee. Tietojen tulle käsittää yksiselitteiset kemikaalien nimi- ja yksilöintitiedot sekä käyttöturvallisuustiedotteet.

6) ~~tarpeellisilta osin~~ turvallisuusselvityksen johtopäätökset ja päätökseen on liitettä yksityiskohtaiset turvalllisuusselvitykset, joihin johtopäätökset perustuvat

8) [UUSI] mahdollisten onnettomuuksien vaikutusalueet perusteluineen, jotka tulee yksilöidä ja perustella lupapäätöksen turvallisuusselvitysliitteissä. Myös Liitteen VI suuronnettomuustiedote on liitettävä selvityksineen.

9) [UUSI] tiedot onnettomuuksien ja normaalitoiminnan päästöjen vaikutuksista ympäristö- ja luonnonsuojeluarvoihin alueella ml. vaikutuksista tiedot maaperään sekä pinta- ja pohjavesiin. Nämä tiedot tulee perustella yksityiskohtaisesti hakemuksen liitteissä

Pykälä 11 §
Lupapäätöksestä tiedottaminen

Lisättävä: yhdistykset, sekä lausunnon, muistutuksen ja mielipiteen esittäjät.

Kirjeellä tiedottaminen tulee tapahtua koko toiminnan ja onnettomuuksien mahdolliselle vaikutusalueelle.

Liite VI suuronnettomuustiedote

Kohta 5. Lisäys: Vaaraominaisuuksien kuvaukset käsittävät tiedot vapautuvien aineiden fysikaalisista ominaisuuksista, mahdollista väreistä ja muista havaittavista ilmiöistä, niihin liittyvistä välittömistä ja pidempiaikaisista terveysriskeistä, mahdollisesti myrkytysoireet ja niiden hoidon/ensiaputoimenpiteet. Tiedot on annettava kaikissa onnettomuuskenaarioissa.

Kohta 6. Lisäys: Mahdollisten onnettomuusskenaarioiden kuvaukset, kuten rajähdys-, tulipalo- tai liikenneonnettomuus sekä em. toimintaohjeet kunkin tilanteen varalta.

Kohta 8. Korjaus ja lisäys

8. Täsmennykset siihen, miten muita asiaa koskevia tietoja saa~~, sikäli kuin ne eivät ole lainsäädännön mukaan luottamuksellisia.~~ Selvitys siitä, missä turvallisuusselvitys, kemikaalilupa ja kemikaaliluettelo sekä näiden liitemateriaalit ml. käyttöturvallisuustiedotteet ovat yleisön nähtävänä virastossa tms. sekä netissä.

PERUSTELU
Tiedot eivät voi olla luottamuksellisia, kuin korkeintaan hyvin pieneltä osin. Tiedot on annettava, jotta kuuleminen direktiivien ja Århusin sopimuksen perusteella voisi toteutua.

Lisätietoja:
Erityisasiantuntija Jari Natunen,
puh. 044 210 0453,
jari.natunen@sll.fi